

# HET STAMPIEN VAN AQUITAINE

## (Z.W. FRANKRIJK)

Anton Janse

Tijdens een verzamelexcursie, zomer 1979, in Saucats ontmoette ik een gelijkgestemde franse ziel uit nota bene Clermond-Ferrand die informeerde of ik ook nog in Gaas ging verzamelen. Daar ik niet wist wat hij bedoelde en ik genoemd materiaal alleen kende om op te zeven heb ik doorgevraagd en bleek in de regionale geologische gids aan deze vindplaats een alinea gewijd te zijn.

Aangezien het een rijke Oligoceenvindplaats bleek te zijn ben ik daar naar toegegaan. Op een onoverzichtelijke helling trof ik wat graafgaten aan, duidelijk veroorzaakt door het vertebraat *Homo sapiens*.

De monsters die ik uit deze ontsluiting heb meegenomen hebben een zodanige fossielinhoud, dat ik daar nog steeds enthousiast over ben. En niet alleen ik, ook Franse paleontologen zijn over de hier aangetroffen fauna's nog lang niet uitgepraat.

Een verslag van mijn bevindingen ter plaatse en na het uitzoeken van de monsters is te lezen in het februari-nummer van Afzettingen van 1980.

Voorts is in Afzettingen van augustus en november 1985 door A.W.Janssen de Aquitaine-gids gepubliceerd, waarin nader op de stratigrafie ter plaatse wordt ingegaan.

Dit zijn dan al twee informatiebronnen die de lezer in zijn/haar bezit kan hebben. De "ontdekking" van genoemde vindplaats door mij althans bleek bij verdere studie van de materie geen nieuwigheid te zijn.

Al meer dan anderhalve eeuw reeds is hier verzameld, onderzocht en beschreven. Ik zal trachten een enigszins chronologisch verslag te doen van lieden en hun werk over genoemde fauna's. hieronder komen zeer bekende namen voor en vaak is het onderzoek een levenswerk geweest.

In 1825 verschijnt de "Description géologique du Bassin tertiaire dus Sud-Ouest de la France" van BASTEROT. Hij vermeld hierin soortenlijsten uit de omgeving van Bordeaux en Dax. Uit de afbeeldingen blijken hierin ook typische soorten uit Gaas voor te komen. Helaas werden toen de vindplaatsen niet nauwkeurig genoemd en waren de stratigrafische eenheden zoals we die nu gebruiken nog niet uitgevonden.

Daarvoor had LAMARCK al fossielen genoemd uit de omgeving van Dax welke zeer goed uit Gaas afkomstig konden zijn.

JOUANNET meldt in 1826 een mergelig falun uit de omgeving van Bordeaux in de Calcaire à Astéries, de kalkige facies van het Stampien in de Aquitaine. De fossielinhoud van dit falun komt overeen met die van Gaas.

In 1827 begint GRATELOUP met de publikatie van een serie verhandelingen bij de "Société Linnéenne de Bordeaux", die hij meer dan 20 jaar voortzet. Hij behandelt in die periode meer dan 600 soorten gastropoden uit het Tertiair, waaronder vele uit Gaas. In zijn werk beschrijft hij nauwgezet de soorten en hun familierelaties, hij beeldt er echter geen een af, hetgeen voor een determinatiewerk toch wel prettig kan zijn. Om deze leemte aan te vullen begint hij in 1840 platen van zijn fossielen te publiceren. In 1847 komt de definitieve versie hiervan uit onder de titel "Atlas de la Conchyliologie des Terrains tertiaires du Bassin de l'Adour".

Het is te begrijpen dat dit een standaardwerk vormt, van nog groter belang

is echter, dat zijn gehele verzameling bewaard is gebleven en nu berust bij de faculteit van wetenschappen te Bordeaux. Zodat wie de fauna nu weer wil bestuderen deze aldaar te raadplegen is.

De wetenschap stort zich nu op de stratigrafie, welke door de systematici voor die tijd werd afgedaan als: Tertiair.

De heren DELBOS en RAULIN pakken deze kluif aan en trachten dit Tertiair in etage's en ouderdommen onder te brengen. In 1947 beginnen zij hieraan en met behulp van de paleontologische gegevens trachten zij de stratigrafie op orde te brengen. Het resultaat is een monografie over de Ostrea's die in 1855 verschijnt.

Tot nog toe werd het gehele midden- en onder Oligoceen als Tongrien aange-merkt. In 1849 introduceert DUMONT de benaming Rupelien voor het midden-Oligoceen van België. In navolging hiervan benoemd in 1852 D'ORBIGNY dit tijdperk als Stampien, teneinde de de Zanden van Fontainebleau te onderscheiden. Laatstgenoemde auteur leeft zich ook uit op het werk van Grateloup en publiceert een lange lijst van synoniemen die hierin voorkomen, om zodanig de nomenclatuur op te schonen.

Vanaf 1858 publiceert MAYER-EYMAR een studie in vele afleveringen in het blad "Journal de Conchyologie" die meer dan 30 jaar omvat. Hij beschrijft nauwkeurig vele soorten en vergelijkt de uitkomsten van diverse Franse en Italiaanse bekkens. Hierbij ontdekt hij verscheidene soorten uit Gaas die door Grateloup nog niet waren beschreven. Door zijn studie over een zo groot gebied op te zetten en familieverbanden te scheppen is hij voor de mollusken degene die de phylogenie op poten zet.

TOURNOUER publiceert in 1862 een verhaal waarin hij zijn waarnemingen beschrijft dat op diverse plaatsen in de Calcaire d'Astéries zich inschakelingen bevinden waaruit een Gaas-fauna is gedetermineerd. Zijn constatering is dan ook dat beide afzettingen van gelijke ouderdom zijn en alleen facieëel verschillen. Tevens vergelijkt hij zijn waarnemingen met die uit even oude Italiaanse afzettingen.

Van 1869 tot 1890 verschijnen van de hand van BENOIST een groot aantal artikelen. De eerste periode van een systematisch karakter, soortenlijsten van door hem zelf verzameld materiaal, van diverse vindplaatsen. Helaas met weinig afbeeldingen. Later richt hij zijn onderzoek meer op de stratigrafie en probeert de afzettingen uit het bekken van de Adour te correleren met de bekkens van Parijs, Mainz en noord Italië.

In 1875 trekt DE BOUILLE de aandacht door Stampien vondsten te melden uit Biarritz.

DU BOUCHER publiceert in 1885 een nieuwe schelpencatalogus voor het bekken van de Adour en reviseert daarbij de Atlas van Grateloup.

In 1895 verschijnt van RAULIN een studie over de fauna van Gaas, hij beschrijft een aantal nieuwe soorten en werkt de lijsten van Grateloup en d'Obigny weer bij. In hetzelfde jaar publiceert FALLOT een werk waarin hij de stratigrafie weer eens onder de loupe neemt en tracht aan de hand van faunalijsten correlaties met andere vindplaatsen in Europa te bewerkstelligen.

DOUVILLE bestudeert in 1911 de stratigrafie van Gaas aan de hand van Nummulieten. In 1912 publiceert hij een paleontologisch verhaal over de bivalven. In 1920 stelt DOLLFUS voor om voortaan het Aquitanien in het Mioceen te plaatsen. Tot op heden zijn de meeste stratigrafen hem hier nog dankbaar voor.

Voor de bivalven tenslotte publiceert COSSMANN in 1921 de "Synopsis illustré des Mollusques de l'Eocène et de l'Oligocène en Aquitaine". Hiertoe heeft hij al de collecties welke hij beschikbaar had en oude collecties die nog onder het stof te voorschijn gehaald konden worden bewerkt en gereviseerd. Helaas heeft de dood hem verhinderd dit werk voor wat de gastropoden betreft af te maken.

Vanaf 1935 publiceert MAGNE aanvullingen op de fauna en een aantal interessante nieuwe vindplaatsen. Vervolgens behandelt hij elk volgend jaar enkele families. In zijn proefschrift in 1944 reviseert hij alle bivalven uit de collectie Grateloup.

In dezelfde periode verschijnen van de hand van DAGUIN enkele excursiegidsen en stratigrafische en geologische beschouwingen over het gebied. Hierin opgenomen een gedetailleerde stratigrafische beschrijving van Gaas en vele soortenlijsten van evenzovele ontsluitingen.

Het proefschrift van FABRE (1939) bevat de complete stratigrafie van het Oligoceen van de Médoc.

De naoorlogse opsporingswoede naar aardolie laat ook de Aquitaine niet onberoerd. Uit diepe boringen vermeldt VIGNEAUX in 1953 in het Natuurhistorisch tijdschrift van Toulouse vondsten van Stampien ouderdom op grotere diepte.

In 1959 verschijnt mejuffrouw VERGNEAU op het publikatietoneel. De thans mevrouw SAUBADE geheten dame publiceert 2 scripties en een aantal losse publikaties. Hieruit heb ik een groot deel van mijn informatie geput. Zij bewerkt en bediskussiëert de soorten uitvoerig en vermeldt weer een aantal nieuwe soorten. Tevens vergelijkt ze de fauna met die van naburige bassins en legt ze verbindingslijnen vanuit het Eoceen naar het Mioceen.

Voor haar proefschrift in 1965 put ze informatie uit een 340-tal werken op dit gebied reeds verschenen. Er worden 263 soorten in vermeldt, waarvan ze zelf zegt dat dit slechts een deel van de fauna is.

In 1972 verschijnt van de hand van PRATVIEL in de Memoires van de Geologische Dienst van Aquitaine een résumé voor het Oligoceen aan de hand van de vele door hem geanalyseerde boorgegevens.

Hij constateert dat de Gaas-fauna's op het hoogtepunt van de Stampien-transgressie zijn afgezet aan een ondiepe kust vol met baaien. Dit verklaart de fauna-verschillen voor de soms dicht bij elkaar gelegen vindplaatsen. Tevens is het diepteverloop van de Stampien-zee erg steil geweest.

Terwijl de ontsluiting Espibos boven de zeespiegel is gelegen, ligt de basis Stampien aan de westkust soms 2000 m dieper. Het klimaat is zoals aan de fauna is af te zien tropisch tot sub-tropisch geweest.

Hij stelt voor het gebied de tamelijk prozaïsche indeling voor het Oligoceen voor, die hier volgt.

- Oligocène supérieur II
- Oligocène supérieur I

Oligoceen van Aquitaine -

- Oligocène inférieur II
- Oligocène inférieur I

De Calcaire à Astéries en de fauna's van Gaas horen dan thuis in het Oligocène supérieur I.

In het begin van de tachtiger jaren volgen nog enkele losse publikaties van LOZOUET en MAESTRATI, jonge enthousiaste paleontologen die vele jaren in het Aquitaine-gebied materiaal hebben verzameld en bewerkt!

In 1986 heeft Lozouet zijn proefschrift voltooid, getiteld "Les Gastéropodes Prosobranches de l'Oligocène supérieur du Bassin de l'Adour: Systématique, Paléoenvironnements, Paléoclimatologie, Paléobiogéographie".

Hij heeft voor dit werk alleen de Prosobranchia bewerkt (van de Patellidae tot en met de Turridae). Meer dan 600 soorten zijn gedetermineerd, 96 nieuwe soorten benoemd (en er zijn er nog veel meer deelt hij mij schriftelijk mee) Momenteel zet hij de verdere revisie van de fauna van Gaas voort. Verder heeft hij met mevr Saubade overlegd om de Mioceenfauna's van de Aquitaine daaraanvolgend te reviseren, daar er nog grote hoeveelheden onbewerkt of niet afgewerkt materiaal in Parijs en Bordeaux voorhanden zijn. Om dit laat-

ste te realiseren dient er in teamverband gewerkt te worden, daar dit een gigantisch karwei is. Wanneer er WTKG-ers zijn die daar brood in zien, kunnen zij contact met bovengenoemde auteurs opnemen. Dit is dan een kleine geschiedkundige excursie in het vele werk dat al gedaan is en nog gedaan moet worden in een voor mij tot voor kort onbekend gebied.

---

---